

นักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Phranakhon Si Ayutthaya Member of the House of Representatives

วิชชุกร นาครน Witchugon Nakthon^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาลักษณะของนักการเมืองถิ่นจังหวัด (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด) พระนครศรีอยุธยาตั้งแต่เริ่มต้นในการเลือกตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ จนถึงปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับ ผู้สนับสนุนและหัวคะแนน และ ๓) วิธีการหรือกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยการศึกษา วิเคราะห์ และรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จากบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมี ประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับนักการเมืองถิ่น ตลอดจนการบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ จากผู้ที่เคย อยู่ในเหตุการณ์หรือมีความรู้จักกับนักการเมืองถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า

๑. ลักษณะของนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอาจแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ เป็น ๓ ช่วงเวลาด้วยกัน คือ ช่วงที่ ๑ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๕๑๒ ช่วงที่ ๒ ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๘ และช่วงที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๘ - ปัจจุบัน ในช่วงแรกนั้น พบว่าปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการได้รับเลือกตั้ง ได้แก่ คุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาและมีอาชีพ อันเป็นที่ยอมรับของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอดีตข้าราชการหรือนายความ หรือ คหบดีที่มีผู้ให้การสนับสนุน บุคคลเหล่านี้มีเครือข่ายสำคัญ คือ ผู้นำท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนมากมักเป็นผู้นำ ตามธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชนทั่วไปด้วยบุคลิกภาพส่วนตัว

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองถิ่นเครือข่ายหรือหัวคะแนนเป็นความสัมพันธ์ในเชิง อุปถัมภ์หรือนิยมในอุปนิสัยส่วนตัว มิได้เกิดจากผลประโยชน์เป็นด้านหลัก ช่วงที่สองเป็นระยะเปลี่ยน ผ่าน ส่วนในช่วงที่สามนั้น พบว่า เงิน ผลประโยชน์ อิทธิพล และความสามารถในการบริหารจัดการ การเลือกตั้ง

๓. ปัจจัยหลักในการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองถิ่น เครือข่าย หรือหัวคะแนนเป็นแบบแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ชัดเจน นักการเมืองถิ่นในระยะที่สองนี้ มิใช่ข้าราชการ หรือนายความ แต่เป็นนักธุรกิจเกือบทั้งสิ้น เครือข่ายของนักการเมืองระยะที่ มี ๒ ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธุรกิจท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่นตลอดจนข้าราชการระดับสูง นอกจากนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการหาเสียง จากการเน้นการลงพื้นที่เป็นการบริหารและจัดตั้งหัวคะแนน

คำสำคัญ : นักการเมืองถิ่น, พระนครศรีอยุธยา

^๑สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (การปกครองท้องถิ่น) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This research aims to 1) to study the characteristics of provincial politicians; (Member of the House of Representatives) Phra Nakhon Si Ayutthaya from the beginning in the first election in 1933 to the present. 2) Another purpose this research made was to learn about political networks and relationships Ayuthaya politicians established in order to organize their staff, run their electoral campaign, as well as deal with their political party. The methodology used in this research relies primarily on qualitative methods consisting of documentary and explanatory research, interviews, and group discussions.

The major result is that

1. The characteristics of Ayuthaya politicians can be divided into three periods of time. The first period is between 2476 and 2512 B.E. when the major factors that had the most impact on the chance to win in the election were the politicians' personal characteristics such as educational backgrounds and occupations (which in this case mostly were retired government officers, lawyers, or businessmen).

2. The main reason for this succession is because those groups of people had a great connection with local or community leaders whom people in the province paid their respect to. Another interesting point this research found is that personal characteristics that related to the relations between politicians and their canvassing networks was not depended largely on individual benefits at this period. The second period, between 2512 and 2518 B.E., is a transitional period in which several political changes had occurred such as student uprising in October 2516. The third period is since 2518 B.E. until current in which money, personal interest, political power, and ability in dealing with campaign management have been the very important factors that determinate whether the politicians win in the election. The occupation background of the politicians in this period has no longer been the retired government officers or lawyers but most of all businessmen.

3. The success politicians at this time established a strong relation with local business, politicians at local level as well as high positioned government officers. Moreover, politicians in this period have changed their campaign strategies from conducting an intensive field visit to campaign management in particular by establishing a strength canvasser-network.

Keywords : Member of the House of Representatives, Phranakhon Si Ayutthaya

บทนำ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าเพื่อศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพการเมืองและนักการเมืองถิ่น ซึ่งหมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือนักการเมืองถิ่นของจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ โดยศึกษาเฉพาะนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่เริ่มต้นในปี พ.ศ.๒๔๗๖ จนถึงปัจจุบันโดยกำหนดกรอบการศึกษาในขอบเขตของประวัติผลงาน วิธีการในการหาเสียงละวิธีการสร้าง เครือข่ายของนักการเมืองเพื่อให้เป็นฐานความรู้เกี่ยวกับการเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและการเมืองระดับชาติต่อไป ซึ่งการศึกษาในทางรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่เน้นการศึกษาในเชิงของโครงสร้างหรือสถาบัน โดยยังขาดการศึกษาสภาพการเมืองในระดับจังหวัดหรือในส่วนที่ย่อยลงไปกว่านั้น เช่น การเมืองของตำบล หมู่บ้าน หรือชุมชนบางแห่ง ซึ่งภาพของส่วนย่อยเหล่านี้เมื่อรวมกันเข้าก็จะได้ภาพของการเมืองไทยทั้งระบบที่มีความชัดเจนจนนำไปสู่การสร้างทฤษฎีการเมืองที่มีพลังการอธิบายการเมืองไทยทั้งระบบได้เป็นอย่างดีและจากการศึกษาวิจัยการเมืองถิ่นและนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตลอดจนได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองถิ่นและนักการเมืองถิ่นของผู้วิจัยท่านอื่นๆ ทำให้เกิดความเชื่อได้ว่าเห็นภาพของการเมืองไทยที่ชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาลักษณะ (Character) และคุณสมบัติในภาพรวมของนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่เริ่มต้นในการเลือกตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๔๗๖ จนถึงปัจจุบัน

๒. เพื่อต้องการทราบถึงการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับผู้สนับสนุนและหัวหน้าคณะ

๓. เพื่อศึกษาวิธีการหรือกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) โดยการค้นหาข้อมูลจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งดำเนินการโดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จากกลุ่มนักการเมืองถิ่น หรือผู้ที่เคยลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้สูงอายุที่เคยอยู่ร่วมในเหตุการณ์ ผู้ซึ่งเคยปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าคน นำทางท้องถิ่นและผู้ใกล้ชิดกับนักการเมืองถิ่น จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลเดียวกันจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

๑. ลักษณะ (Character) และคุณสมบัติของนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะของนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งออกเป็น ๓ ช่วงเวลาคือ

๑) ช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐

สภาพสังคมและเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงเวลานั้นยังไม่มีความเจริญทางวัตถุ ความหลากหลายของอาชีพ ระดับการศึกษาของประชาชน ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมของประชาชนยังคงอยู่ในระบบวัฒนธรรมแบบชนบทที่ให้ความสำคัญกับบุคคล

ที่มีความรู้และตำแหน่งสูง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นความสัมพันธ์ด้านจิตใจ ความรู้สึกบุญคุณ เครือญาติ ความเป็นพวกพ้องและระบบอุปถัมภ์ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงเวลาดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการ หรือผู้ที่มีความรู้มีการศึกษาสูงกว่าประชาชนทั่วไป (เช่น ทนายความ ครู) รวมทั้งมีตำแหน่งหน้าที่เป็นข้าราชการระดับสูง เนื่องจากในช่วงเวลานั้น ค่านิยมและการยอมรับในสถาบันระบบราชการในสังคมไทยมีอยู่สูงมาก ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ว่าข้าราชการคือ“เจ้านาย” เป็นผู้มีความอำนาจให้คุณให้โทษกับประชาชนได้ ดังนั้นโดยพื้นฐานก็จะมีอาการเกรงกลัวข้าราชการ โดยเฉพาะข้าราชการที่อยู่ในฝ่ายปกครอง ตำรวจ อัยการ หรือผู้พิพากษา แต่หากข้าราชการมีหลักการด้านจิตวิญญานที่ดี สามารถเข้ากับผู้นำท้องถิ่นหรือประชาชนทั่วไปได้ดี ประชาชนก็จะยิ่งให้ความรัก และเคารพยิ่งขึ้น

จากพื้นฐานทางสังคมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งเป็นสังคมเกษตรนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ก็คือบุคคลที่เคยรับราชการในพื้นที่ของจังหวัดและมีตำแหน่งสูงพอสมควร เมื่อลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับในความรู้ ความสามารถรวมทั้งระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเชื่อว่า ผู้ที่เคยเป็นข้าราชการมาก่อนจะสามารถใช้ความรู้ ประสบการณ์ และเครือข่าย ทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นที่เลือกเข้าไปได้มากกว่าบุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการ บุคคลเหล่านี้เมื่อเวลาสมัครรับเลือกตั้ง ไบพลิวหรือโพลเตอร์หาเสียง จะแต่งเครื่องแบบข้าราชการเต็มยศ หากเป็นทนายความก็จะใส่ชุดครุยว่าความ ก็จะได้รับ

การเชื่อถือและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ผู้สมัครผู้นั้นได้รับการเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครรายอื่นๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงแรก ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น ตัวอย่างเช่น นายละเมียด หงส์ประภาส (พ.ศ. ๒๔๗๖) เป็นคหบดี นายประเสริฐ ธารีสวัสดิ์ (พ.ศ. ๒๔๘๐) เป็นข้าราชการครู นายเอื้อน พานิชวิทย์ (พ.ศ. ๒๔๘๐) เป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง (นายอำเภอ) หลวงประสิทธิ์นรกรรม (พ.ศ. ๒๔๘๑) เป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง (นายอำเภอ) นายพิน สุพรรณสาร (พ.ศ. ๒๔๘๑) เป็นทนายความ นายวิโรจน์ กมลพันธ์ (พ.ศ. ๒๔๘๙) เป็นข้าราชการครู พล.ร.ต. ถวัลย์ อังรณาวาสวัสดิ์ (พ.ศ. ๒๔๘๙) เป็นข้าราชการทหาร นายปรีดี พนมยงค์ (พ.ศ. ๒๔๘๙) เป็นข้าราชการตุลาการ/นักการเมืองระดับสูง ม.จ. นิตยากร วรวรรณ คหบดีเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง พ.ต. หลวงจบกกระบวนยุทธ(พ.ศ. ๒๔๙๕) ซึ่งเป็นบิดาภรรยาของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นข้าราชการทหาร นายประเสริฐ บุญสม (พ.ศ. ๒๕๐๐) เป็นข้าราชการครู/ศึกษานิเทศก์ นายสมศักดิ์ ชมจันทร์ (พ.ศ. ๒๕๐๐) เป็นคหบดีและเคยเป็นนายกเทศมนตรี นายนิคม สุขพัฒน์ธี (พ.ศ. ๒๕๐๐) เป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง (นายอำเภอ) เป็นต้น

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว สถานภาพทางสังคมและการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญ ในการนำไปสู่การได้รับเลือกตั้งเป็นนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนั้นการเข้าถึงพื้นที่ก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะนำไปสู่การได้รับการเลือกตั้ง กรณีเห็นได้ว่านอกเหนือจากข้าราชการระดับสูง (นายปรีดี พนมยงค์และ พล.ร.ต. หลวงอังรณาวาสวัสดิ์) แล้ว คนอื่นๆ ล้วนเป็นข้าราชการที่เคยปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งโดย

ลักษณะงานจะต้องพบปะกับประชาชน และเมื่อพิจารณาจากอาชีพแล้วจะเห็นได้ว่าข้าราชการฝ่ายปกครองและครูจะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งมากกว่าอาชีพอื่น เมื่อพิจารณาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐ จำนวน ๑๓ คนพบว่าอาชีพที่ได้รับเลือกมากที่สุดคือข้าราชการฝ่ายปกครอง และข้าราชการครูซึ่งมีจำนวน ๖ คน คือ ข้าราชการ ครู ๓ คน (นายประเสริฐ ธารีสวัสดิ์ นายวิโรจน์ กมลพันธ์ และนายประเสริฐ บุญสม) และข้าราชการฝ่ายปกครอง จำนวน ๓ คน (นายเยื้อน พานิชวิทย์ หลวงประสิทธิ์นรกรรม และนายนิคม สุขพัฒน์ธิ) เหตุผลที่อาชีพดังกล่าวมีความได้เปรียบข้าราชการอื่น ก็คือการมีเครือข่ายกว้างขวางทั้งในอาชีพเดียวกัน และในระดับประชาชน กล่าวคือ ข้าราชการครู เป็นข้าราชการกลุ่มใหญ่และมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาข้าราชการทุกประเภท นอกจากนั้นครูยังมีบทบาทในการชี้แนะความคิดของประชาชนในชนบทได้ในฐานะผู้สอนบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา ครูบางท่านสอนมานานหลายปีมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมากเป็นที่นับหน้าถือตา อีกทั้งประชาชนเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษา มีความน่าเชื่อถือ จึงให้ความสำคัญกับครูค่อนข้างมาก ส่วนอาชีพนักปกครองพบว่ามีบทบาทของข้าราชการฝ่ายปกครองในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐ มีบทบาทในท้องถิ่นสูงมากข้าราชการฝ่ายปกครองมีอำนาจตามกฎหมายหลายฉบับและเป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาข้าราชการอื่นๆ ในภูมิภาคเกือบทั้งหมดรวมถึง ครู แต่บทบาทที่สำคัญในระดับพื้นที่ คือ การควบคุมกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ประกอบกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในยุคดังกล่าวมักมีบุคลิกภาพเป็นผู้นำตามธรรมชาติของท้องถิ่นซึ่ง

ประชาชนให้ความเคารพนับถือและยำเกรงในเวลาเดียวกัน นายอำเภอหรือฝ่ายปกครองที่เป็นที่รักใคร่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทั้งในเชิงของบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง ไม่ถือตัว หรือความเป็นคนจริงใจ เด็ดขาดหรือการเป็นผู้อุปถัมภ์ที่ชื่นชอบให้ความช่วยเหลือยอมเป็นที่ยอมรับของกำนันผู้ใหญ่บ้านและประชาชนอย่างกว้างขวางจึงมีความได้เปรียบในการลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างมากนอกเหนือจาก ครูและข้าราชการฝ่ายปกครองแล้วทนายความเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ทำให้ประชาชนให้ความเชื่อถือในการเลือกเป็นผู้แทนราษฎร เนื่องจากอาชีพดังกล่าวให้ความรู้สึกว่าเป็นผู้รู้กฎหมายและรักความเป็นธรรมสามารถเป็นปากเสียงของประชาชนได้ นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่าบุคลิกภาพส่วนตัวก็มีผลต่อความนิยมของประชาชนในการได้รับการเลือกตั้งในยุคแรกด้วยเช่นกัน บุคลิกภาพที่ประชาชนนิยมส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือความเป็นผู้มีอัธยาศัยดี เป็นกันเอง ไม่ถือตัว เป็นคนมีชีวิตแบบง่าย ๆ กับบุคลิกแบบเด็ดเดี่ยว เข้มแข็ง รักความยุติธรรม พูดจริงทำจริง และชอบช่วยเหลือผู้คนตลอดจนเป็นคนมีไหวพริบ ซึ่งได้รับข้อมูลว่า นักการเมืองยุคแรกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพผสมผสานกันทั้ง ๒ แบบ ข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องนักการเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา “ฟุ้งได้” เมื่อประชาชนมาขอความช่วยเหลือเรื่องส่วนตัว เช่น การฝากลูกเข้าโรงเรียน การโยกย้ายตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง การเข้าทำงาน นักการเมืองที่มีบุคลิกชอบช่วยเหลือคนในลักษณะดังกล่าวที่เป็นที่กล่าวขวัญกันมาก คือ นายประเสริฐ บุญสม ซึ่งส่งผลให้ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถึง ๕ สมัยติดต่อกัน รวมระยะเวลาที่เป็นระยะเวลาถึง ๒๖ ปี นับเป็น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีบาร์มีมากท่านหนึ่ง โดยเฉพาะในวงการศึกษาออกจากรั้วนั้นยังผลักดันให้มีการสร้างโรงเรียนมัธยมขึ้นในเกือบทุกอำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) ช่วงระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๒ – พ.ศ. ๒๕๑๘)

หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ และรัฐสภาสมัยนั้นมีระยะเวลาปฏิบัติหน้าที่เพียง ๑๐ เดือนก็เกิดการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และนำเอาระบบเผด็จการทหารมาปกครองประเทศ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ถึงแก่อสัญกรรมระบบเผด็จการทหารยังได้สืบทอดต่อมายังจอมพลถนอม กิตติขจรผู้เป็นทายาททางการเมืองจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๑ จึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ และมีการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ การขาดช่วงทางการเมืองเป็นระยะเวลายาวนานถึงสิบปีเศษทำให้นักการเมืองรุ่นบุกเบิกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่มีอายุมากเกินกว่าที่จะหวนกลับเข้าสู่สนามการเลือกตั้งได้อีกมีเพียงนายประเสริฐ บุญสมเพียงคนเดียวที่กลับมาลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ ก็มีข้อพิจารณาว่ามีความคล้ายคลึงกับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ กล่าวคือพรรครัฐบาลซึ่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือจอมพลถนอม กิตติขจรได้จัดตั้งพรรคสหประชาไทยโดยมีตนเองเป็นหัวหน้าพรรค ประกอบกับการครองอำนาจรัฐมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ภายใต้ระบบเผด็จการทหารจึงทำให้จอมพลถนอมสามารถควบคุมกลไกอำนาจรัฐได้อย่างเต็มที่ คล้ายกับจอมพลแปลกพิบูลสงครามเมื่อตอนตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา ดังนั้นจึงน่าจะเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.

๒๕๑๒ จึงเป็นการเลือกตั้งที่มีการใช้กลไกอำนาจรัฐ คือส่วนราชการและกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แทรกแซงการเลือกตั้งอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งทั่วประเทศเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ส่งตัวพรรคสหประชาไทยถึง ๗๖ คน ในส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการเลือกตั้งครั้งนั้นผู้ได้รับเลือก ๓ ใน ๔ คน (นายประเสริฐ บุญสม นายวิเชียร กลิ่นสุคนธ์ และนายเผชฌู ศรีภูธร) เป็นสมาชิกของพรรคสหประชาไทยคงมีเพียงนายอดินาท ควรพจน์เพียงคนเดียวที่ลงสมัครอิสระไม่สังกัดพรรคใด การเลือกตั้งครั้งนี้ มีพรรคการเมืองต่างๆ มีพรรคการเมืองต่างๆ ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งรวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๔ พรรคแต่มีพรรคที่ได้รับเลือกตั้งเพียง ๗ พรรคและผู้สมัครอิสระอีกจำนวนหนึ่งจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี ๒๑๙ คน แต่ละพรรคได้รับเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคสหประชาไทยของรัฐบาลได้รับเลือก ๗๖ ที่นั่ง พรรคประชาธิปไตยได้ ๕๗ ที่นั่ง ผู้สมัครอิสระได้รับเลือก ๗๑ ที่นั่ง และพรรคอื่นๆ รวม ๑๕ ที่นั่ง อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากการสังกัดพรรครัฐบาลซึ่งมีความได้เปรียบผู้สมัครอื่นค่อนข้างมากอยู่แล้วนายประเสริฐ บุญสมซึ่งเป็นแกนนำของผู้สมัครในครั้งนั้นยังได้รับสนับสนุนผู้สมัครหน้าใหม่ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดีคือว่าที่ ร.ต.วิเชียร กลิ่นสุคนธ์ ซึ่งเป็นเจ้าของตลาดศรีศุภราช สะพานควาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสมัครในนามพรรคสหประชาไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย นโยบายการหาเสียงของนายประเสริฐ บุญสมคือการสร้างโรงเรียน สาธารณูปโภคและถาวรวัตถุต่างๆ แก่ชุมชนโดยใช้เงินของผู้สมัครตลอดจนเริ่มมีการจัดเลี้ยงหัวคะแนนและแจกข้าวของเครื่องใช้ ตลอดจนเงินสินน้ำใจให้กับหัวคะแนนและประชาชนบ้าง

แม้จะเป็นเงินไม่มากนักแต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้เงินในการเลือกตั้ง

หลังเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ สถานการณ์ทางการเมืองหลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจรทำรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ และใช้ระบบเผด็จการทหารในการปกครองประเทศในที่สุดนำไปสู่การลุกฮือของประชาชน นิสิต นักศึกษา ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หลังจากนั้นประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยมีกลุ่มต่างๆ ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้อง สิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง มีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งมีเนื้อหาที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง เช่น กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สถานการณ์บ้านเมืองทั่วไปอยู่ในยุคของการตื่นตัวตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและระบบราชการ ตลอดจนเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ผู้ใช้แรงงาน และผู้มีสถานะทางสังคมที่เสียเปรียบ มีการกำเนิดขึ้นของกระแสแนวคิดแบบสังคมนิยมเป็นต้นการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๔๒ พรรค ซึ่งนับว่ามากที่สุดเป็นประวัติการณ์ซึ่งนับเป็นภาพสะท้อนถึงการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว หลังจากที่อยู่ภายใต้ระบบเผด็จการทหารยาวนานตั้งแต่ยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาจนถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นเวลานานกว่าสิบปี การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในครั้งนั้น มีผู้ได้รับการเลือกตั้งจำนวน ๔

คน ได้แก่ นายประมวล สภาวสุ พรรคกิจสังคม เขต ๑ นายอนันต์ บุรณวนิช พรรคสันติชน เขต ๑ นายประเสริฐ บุญสม พรรคสังคมนิยม เขต ๒ และนายอุทัย ชุมพะจันทร์ พรรคสังคมนิยม เขต ๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๓ คนคือนายประมวล สภาวสุ ซึ่งเป็นนักธุรกิจรับเหมาก่อสร้างจากกรุงเทพฯ นายอนันต์ บุรณวนิช เป็นนักธุรกิจที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ เป็นคนจังหวัดสระบุรีและนายอุทัย ชุมพะจันทร์ นักธุรกิจเจ้าของร้านศรแดงที่มีชื่อเสียงจากกรุงเทพฯ เข้าสู่สนามการเลือกตั้งโดยการสนับสนุนของนายประเสริฐ บุญสม ซึ่งเป็นนักการเมืองที่มีฐานเสียงมั่นคงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) ช่วงระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๙ - ปัจจุบัน)

หลังจากปี ๒๕๑๙ เป็นต้นมา จะเห็นว่าผู้ได้รับการเลือกตั้งทุกคนมีอาชีพเป็นนักธุรกิจและมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับที่ดีมาก และไม่ปรากฏว่ามีนักการเมืองที่มาจากอาชีพอื่นเช่น ทนายความ ครูหรืออดีตข้าราชการที่เคยปฏิบัติงานในพื้นที่ใกล้ชิดกับประชาชนดังเช่นอดีต น่าจะสะท้อนให้เห็นข้อมูลเชิงวิเคราะห์ว่า เงิน เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งของจังหวัดมากขึ้น อีกกรณีหนึ่งแม้จะมีภูมิลำเนาและอยู่ในจังหวัดแต่ก็ไม่เห็นบทบาทของการลงพื้นที่คลุกคลีกับประชาชนในเขตเลือกตั้งอย่างชัดเจน นอกเหนือจากการปรากฏตัวในงานพิธีการเช่นงานบวช งานแต่งงานหรืองานศพเท่านั้น บางคนประชาชนแทบไม่รู้จักตัวจริง ๆ แต่ก็ได้รับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามมีนักการเมืองบางคน ยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนโดยวิธีการเปิดบ้านเป็นที่พบปะกับประชาชน มีการจัดอาหารเข้าไว้ต้อนรับ โดยจะลงมาพบปะกับประชาชนเพื่อรับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ในช่วงระยะเวลา

๐๗.๐๐ - ๐๙.๐๐ น.ก่อนเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่อื่นต่อไป

๒. การสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ของนักการเมืองกับผู้สนับสนุนและหัวคะแนน

การเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ของ จังหวัด พระนครศรีอยุธยาหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๘ อันเกิดจากการพัฒนาด้านการคมนาคมได้เริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจของจังหวัด พระนครศรีอยุธยา เริ่มจากการสร้างถนนสายหลักๆ ที่เชื่อมโยงการคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ กับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพิ่มขึ้น เช่นถนนสายเอเชีย จาก กรุงเทพฯ ผ่าน จังหวัด พระนครศรีอยุธยาผ่านจังหวัดต่างๆไปยังภาคเหนือสุดทางที่อำเภอแม่สายจังหวัด เชียงราย ถนนที่ตัดจากจังหวัดปทุมธานีผ่าน อำเภอบางไทร อำเภอเสนา ถนนวงแหวนรอบนอกบางบัวทอง-บางปะอินเชื่อมต่อกับสายเอเชียหรือถนนที่สร้างจากตัวจังหวัดไปยังอำเภอต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการคมนาคมที่ใช้การสัญจรโดยแม่น้ำลำคลองเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การสร้างถนนสายเสนา-ปทุมธานี ได้เปลี่ยนแปลงระบบการคมนาคมขนส่งทางน้ำซึ่งเป็นการคมนาคมหลักเป็นการคมนาคมทางบกแทนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีบริบทด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปมากโดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมากระแสการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอุตสาหกรรมได้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม กล่าวคือ อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การคมนาคมสะดวกไม่ว่าจะเป็นการขนส่งทางบก ทางน้ำหรือทางอากาศ (ห่างจาก

สนามบินดอนเมืองซึ่งเป็นสนามบินนานาชาติในขณะนั้นเพียง ๕๐ กิโลเมตร) ทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้กลายเป็นแหล่งรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากกรุงเทพฯซึ่งสภาพการใช้ที่ดินไม่สามารถขยายได้ อีกประกอบกับที่ดินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก่อนปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ยังมีราคาไม่สูงนักเนื่องจากยังเป็นพื้นที่การเกษตร ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๘ จึงเป็นช่วงที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างมาก มีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมโดยการสร้างนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่ง เช่นนิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน นิคมอุตสาหกรรมไฮเทคอำเภอบางปะอินนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ อำเภอบางปะอินนิคมอุตสาหกรรมรัตนนคร อำเภอบางปะอินนิคมอุตสาหกรรมสหัสรัตนนคร อำเภอนครหลวงและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ กระจุกกระจายอยู่เกือบทุกอำเภอ เช่น วังน้อย เสนา และอำเภออื่นๆ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕ เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศไทยในยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้พัฒนาไปอย่างมากภายใต้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นตลาดการค้านอกเหนือจากการลงทุนในอุตสาหกรรมจำนวนมหาศาลยังมีธุรกิจอสังหาริมทรัพย์และระบบสถาบันการเงินอันนำไปสู่การเก็งกำไรที่ดินอย่างกว้างขวางทำให้ราคาที่ดินพุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเก็งกำไรราคาที่ดินอย่างมาก เกิดปรากฏการณ์ธุรกิจค้าที่ดิน และนายหน้าค้าที่ดินจำนวนมาก เมื่อผนวกกับการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวางทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจแบบภาคการเกษตรเป็นเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นมีการหลั่งไหลของแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทสู่การเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีได้มีเพียง

ประชาชนจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น แต่มีการอพยพจากทั่วทุกภาคเพื่อมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผลต่อเนื่องก็คือการเติบโตของธุรกิจบ้านจัดสรร พาณิชยกรรม และภาคบริการอย่างรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นอุตสาหกรรมนี้คือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) วัฒนธรรมของจังหวัดได้เปลี่ยนจากวัฒนธรรมแบบชนบทหรือสังคมภาคการเกษตรเป็นวัฒนธรรมของสังคมอุตสาหกรรม และวัฒนธรรมแบบคนเมืองมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบนี้ส่งผลกระทบถึงวัฒนธรรมทางการเมืองจากระบบยอมรับในคุณสมบัติ คุณงามความดี หรือชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นระบบแลกเปลี่ยนวัตถุ เปลี่ยนระบบอุปถัมภ์ ที่มีพื้นฐานบนความสัมพันธ์ ในเชิงของการสัมพันธ์โดยน้ำใจเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ในเชิงของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์และวัตถุนิยมมากขึ้น ดังนั้นระบบการเลือกตั้งในช่วงหลังปี ๒๕๓๐ จึงเน้นการจัดการเลือกตั้งแบบธุรกิจ และมีการใช้เงินซื้อเสียงอย่างตรงไปตรงมามากขึ้นในการบริหารจัดการเลือกตั้งนั้น การจัดตั้งและบริหารระบบห้วคະແນน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็น ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่มีความจำเป็นต้องเดินหาเสียงแบบคำไหนนอนนั้น คลุกคลีกับชาวบ้านอีกต่อไป หากแต่ใช้ระบบการบริหารจัดการห้วคະແນนแทน การปราศรัยของผู้สมัครก็ไม่มีผลจำเป็นและได้ผลน้อย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมไม่มีเวลาฟังการปราศรัย ดังนั้น ระบบห้วคະແນน จึงเป็นความจำเป็นในการหาเสียงเลือกตั้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแพ้ชนะตัดสินกันด้วยระบบการบริหารจัดการ การเลือกตั้งนี้เองการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเข้ามามีบทบาททาง

การเมืองของกลุ่มนักธุรกิจ การสร้างเครือข่ายของนักธุรกิจผู้รับเหมา กลายเป็นโครงสร้างสามประสาน คือนักธุรกิจ ข้าราชการ และนักการเมืองท้องถิ่น หลังปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมามีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้นตามลำดับ คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครไม่ว่าจะเป็นความรู้ความสามารถ วุฒิการศึกษาหรือตำแหน่งหน้าที่ราชการมิได้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้สมัครได้รับการเลือกตั้ง ดังเช่นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐ และช่วงระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๒ - พ.ศ. ๒๕๑๘) อีกต่อไป ในขณะที่เดียวกันการแจกสิ่งของ การจัดเลี้ยง ห้วคະແນน การสร้างสาธารณูปโภคและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูล การจัดมหรสพและการปราศรัย เยี่ยมเยียนในลักษณะการเคาะประตูบ้าน ในช่วง ปีพ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๘ ยังคงรูปแบบเดิมอยู่บ้างแต่ทวีความสลับซับซ้อนและเข้มข้นกว่าเดิม การใช้ความสัมพันธ์กับระบบราชการ ทั้งส่วนกลาง (ระดับชาติ) ภูมิภาค (ระดับจังหวัด) และส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล) ตลอดจนนักธุรกิจได้แก่กลุ่มพ่อค้าเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ของจังหวัด นักธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ นักธุรกิจเจ้าขอสถานบริการและผู้รับเหมาต่างๆ ข้าราชการ ได้แก่กลุ่มข้าราชการระดับสูงซึ่งหมายถึงข้าราชการส่วนกลางในกระทรวง กรมต่างๆ และข้าราชการระดับสูงของจังหวัดโดยเฉพาะหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชน มีสาขาตามอำเภอ ควบคุมการปกครองและข้าราชการที่รักษากฎหมาย เช่น ฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจนักการเมืองท้องถิ่น หมายถึงผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นทุกระดับผู้บริหารท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น หมายถึง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน(แม้ว่าตามกฎหมายจะไม่ถือว่าเป็นราชการส่วนท้องถิ่นก็ตามแต่ตามสภาพสังคมไทยต้องถือว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นคนท้องถิ่น) ตลอดจนพลังมวลชนจัดตั้งกลุ่มต่างๆ

เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์หมู่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกิดจากการจัดตั้งของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการรวมกลุ่มกันเอง ก็ตาม กลุ่มพลังทั้งสามกลุ่มมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองในเชิงของระบบอุปถัมภ์ที่มีความซับซ้อนเป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ภาพโครงสร้างความสัมพันธ์การเลือกตั้งในท้องถิ่น

๓. วิธีการหรือกลยุทธ์ในการหาเสียงในการเลือกตั้งของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการหรือกลยุทธ์ในการหาเสียงในการเลือกตั้งของนักการเมืองท้องถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแบ่งเป็น ๓ ช่วงดังนี้

๑) ช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๕๐๐

ในช่วงแรกนั้น เทคนิคการหาเสียงเป็นแบบเรียบง่ายตรงไปตรงมาและค่อนข้างบริสุทธิ์ ยุติธรรม การมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนในการเลือกตั้ง ตลอดจนการใช้อำนาจอิทธิพลน้อย การสร้างเครือข่ายในการหาเสียง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่าง

ผู้สมัครกับหัวหน้าในพื้นที่ ช่วยเหลือกันด้วยความนิยม รักใคร่ชอบพอกันเป็นส่วนตัว การเลี้ยงหัวหน้าหรือประชาชนมีอยู่บ้างแต่ก็เป็นแบบธรรมเนียมปฏิบัติในฐานะผู้คุ้นเคยกัน การปราศรัยก็เป็นเทคนิคที่นักการเมืองทุกคนต้องใช้ส่วนมากจะเป็นการรวมประชาชนในที่สาธารณะของหมู่บ้าน เช่น ตามศาลาวัด บ้านกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านหรือการเข้าชมหรศพ เช่น การแสดงลิเกหรือหนังกลางแปลง การแจกใบปลิวหรือเอกสารแนะนำตัวผู้สมัครแผ่นเล็กๆ แจกในรูปแบบ ส.ค.ส. แจกผ้ายันต์ (เช่น หลวงจบกระบวนยุทธ์) นอกจากนั้นนิยมใช้การเดินเคาะประตูบ้านเพื่อขอคะแนนเสียงหรือล่องเรือไปตามแม่น้ำลำคลองแล้วใช้โทรโข่งหาเสียง การสร้างโรงเรียน

หรือสิ่งสาธารณประโยชน์ เช่น ศาลาการเปรียญ โบสถ์ โรงเรียน ศาลาที่พัก เป็นต้น ซึ่งพบว่าข้าราชการครูและฝ่ายปกครองได้รับความนิยมนมากที่สุดบุคลิกภาพส่วนตัว บุคลิกภาพส่วนตัวที่ได้รับการยอมรับสูงสุด คือ ความมีอัธยาศัย พูดจริงทำจริงและการให้ความช่วยเหลือในเชิงอุปถัมภ์ รูปแบบในการหาเสียง ซึ่งประกอบด้วย การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้นำชุมชน การพบปะประชาชน การปราศรัย และการสร้างหรือบริจาคเงินในการสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ การแจกสิ่งของหรือของใช้ที่จำเป็น การเดินพบปะพูดคุย เคาะประตูบ้าน ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะตัวของแต่ละคนตามแต่ละสร้างรูปแบบให้เป็นที่สนใจไม่ค่อยปรากฏว่ามีการจ่ายเงินซื้อเสียงเพื่อแลกกับการลงคะแนนแต่จะเป็นลักษณะให้เงินไปซื้อสุราเลี้ยงกันก็จะเรียกกันว่า “เหล้าผู้แทน” หรือ “ผู้แทนเลี้ยง” หากให้เงินก็จะเป็นการบริจาคเพื่อการสร้างสาธารณประโยชน์

๒) ช่วงระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๒ - พ.ศ. ๒๕๑๘)

ยุทธวิธีที่ใช้ในการเลือกตั้ง ก็คือการใช้สิ่งของและการสร้างสาธารณูปโภคที่ประชาชนต้องการโดยเฉพาะโรงเรียน ศาลาวัด ศาลาการเปรียญที่พักผู้โดยสาร ถนน สะพาน ประปา ซึ่งนายประเสริฐได้ทำมาโดยตลอดแม้ในช่วงที่ไม่มีการเลือกตั้งทั้งนี้โดยอาศัยการสนับสนุนจากนายทุนหรือนักธุรกิจที่ดึงเข้ามาสู่วงการเมืองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากการสร้างสาธารณูปโภคแล้วก็มี การแสดงมหรสพลิเกหนังกลางแปลง และมีการเลี้ยงหัวคะแนนซึ่งได้แก่ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและนักการเมืองท้องถิ่นการเข้าพบปะกับพ่อค้า คหบดี ที่เป็นแกนนำของชุมชน ข้าราชการตลอดจนการมีความสัมพันธ์กับข้าราชการระดับสูงของจังหวัดและระดับประเทศเพื่อใช้เป็นเครือข่ายที่จะหาเสียงกับประชาชน และสามารถช่วยเหลือ

ประชาชนที่มาพบปะขอเรื่องในเรื่องต่างๆ ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ ในยุคนี้ยังไม่มีแจกเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งอย่างชัดเจนแต่จะให้เงินกับหัวคะแนนในลักษณะสินน้ำใจให้สิ่งของเช่นทองคำรูปพรรณ พระเครื่องหรือของมีค่าอื่นๆ และเริ่มมีการจัดตั้งหัวคะแนน มีการใช้เงินตอบแทนหัวคะแนน มีการซื้อเสียง มีการใช้อิทธิพลข่มขู่ หัวคะแนนฝ่ายตรงข้าม มีการใช้มือปืนทำร้ายหรือสังหารหัวคะแนนฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนการให้ผลประโยชน์ทางธุรกิจตอบแทนเช่น การประมูล การรับเหมางาน การเลื่อนตำแหน่ง เมื่อนักการเมืองได้รับการเลือกตั้งและสามารถมีตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลได้จากผลการศึกษา สรุปลงได้ว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) การเลือกตั้งช่วงระยะที่สาม (พ.ศ. ๒๕๑๙ - ปัจจุบัน)

หลังปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมามีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้นตามลำดับ แม้จะยังคงรูปแบบเดิมอยู่บ้างแต่ทวีความสลับซับซ้อนและเข้มข้นกว่าเดิม มีการบริหารจัดการองค์การเลือกตั้งที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพต่อคะแนนเสียงที่แน่นอน ระบบหัวคะแนนที่ใช้เงินหรือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก มีการใช้อิทธิพลนักเลงมือปืน เพิ่มขึ้น ตลอดจนมีการใช้นโยบายของพรรคหรือกระแสความนิยมของพรรคในการหาเสียงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ (ประชานิยม) มีรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าเดิมนอกเหนือจาก ทำให้รูปแบบของการเลือกตั้งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลัง พ.ศ. ๒๕๑๙ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากและทำให้การเลือกตั้งเป็นเรื่องของเทคนิคและการบริหารจัดการมากกว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ความสามารถของผู้สมัคร ดังปรากฏว่ามีผู้สมัคร

รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนที่ไม่เคยมีความสัมพันธ์กับประชาชน และไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนมากนักแต่สามารถได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกครั้ง โดยมีแนวทางการดำเนินการโดยสังเขปดังนี้

(๑) การสำรวจบริบทหรือสภาพแวดล้อมการเลือกตั้งในขั้นตอนนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะมีการเรียกทีมงานที่มีความใกล้ชิดและไวใจได้กับหัวหน้าคะแนนระดับแกนนำซึ่งสนิทสนมคุ้นเคยและไวใจได้เช่นเดียวกันมาประชุมปรึกษาเพื่อประเมินสถานการณ์การเลือกตั้งว่าจะต้องวางแผนการรณรงค์หาเสียงอย่างไรโดยพิจารณาจากประเด็นต่างๆ เช่นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ขนาดของป้าย พื้นที่การติดป้ายหาเสียง ข้อห้ามในการหาเสียง รวมถึงจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้าม ผู้สมัครที่เป็นคู่แข่งมีจำนวนกี่คน ใครบ้างแต่ละคนมีจุดแข็ง จุดอ่อนอย่างไรมีการแบ่งเขตพื้นที่การเลือกตั้งอย่างไร

(๒) การจัดองค์กรบริหารการหาเสียงเลือกตั้งการจัดองค์กรบริหารการหาเสียงเลือกตั้งถือเป็นหัวใจสำคัญในการได้รับเลือกตั้งของผู้สมัครโดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาการจัดองค์กรบริหารการเลือกตั้งโดยทั่วไปจะมีการจัดโครงสร้างในด้านงานวางแผน หรืองานอำนวยความสะดวก งานประชาสัมพันธ์ งานหาเสียงในพื้นที่ งานการข่าว และประเมินสถานการณ์ งานเสปียง และการต้อนรับ งานการเงินและธุรการ การจัดองค์กรดังกล่าวเป็นการแบ่งตามหน้าที่หรือภารกิจซึ่งในทางปฏิบัติศูนย์อำนวยความสะดวกของผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจมิได้มีการแบ่งโครงสร้างที่ชัดเจนในลักษณะนี้ แต่อาจมีกลุ่มคนทำหน้าที่รวมกันไป

(๓) การกำหนดยุทธวิธีการหาเสียง อาจแบ่งเป็น ๓ ลักษณะคือยุทธวิธีที่เปิดเผยยุทธวิธีการหาเสียงอาจแบ่งเป็น ๓ ลักษณะคือยุทธวิธีที่เปิดเผย ถูกต้องตามกฎหมาย ยุทธวิธีที่กำกึ่งกับ

ระหว่างถูกต้องตามกฎหมายแต่อาจไม่เหมาะสมในด้านจริยธรรมและยุทธวิธีที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องในทางจริยธรรม

(๔) การจัดตั้งเครือข่ายหัวคะแนน ซึ่งนับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่สุดในการนำไปสู่การได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งของนักการเมืองถิ่นมากกว่าความรู้ความสามารถส่วนตัวเนื่องจากความกว้างใหญ่ของพื้นที่เลือกตั้ง จำนวนประชากร และความสลับซับซ้อนในเชิงโครงสร้างของสังคม

นอกจากนั้นผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยมีตำแหน่งรัฐมนตรีหรืออยู่ในพรรคฝ่ายรัฐบาล หรือมีตำแหน่งเป็นกรรมการที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการระดับสูงนั้นๆ กลุ่มข้าราชการระดับสูงอาจให้ความเกรงใจและให้การช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง ซึ่งทำให้ผู้สมัครผู้นั้นมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งรายอื่นอย่างมาก ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งจึงต้องพยายามที่จะสร้างฐานความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มข้าราชการระดับสูง ในรูปของการบริจาคเงิน สิ่งของช่วยเหลืองานของส่วนราชการ พยายามมีความสัมพันธ์อันดีกับข้าราชการระดับสูง เช่น ร่วมงานพิธีการต่างๆ ที่ส่วนราชการจัดขึ้น หรือความเกรงใจและให้การช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง ซึ่งทำให้ผู้สมัครผู้นั้นมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งรายอื่นอย่างมาก ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วผู้ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งจึงต้องพยายามที่จะสร้างฐานความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มข้าราชการระดับสูง ในรูปของการบริจาคเงิน สิ่งของช่วยเหลืองานของส่วนราชการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้การเมืองถิ่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสอดคล้องกับการวิจัยนักการเมืองถิ่นของจังหวัดอื่นๆ ซึ่งสถาบัน

พระปกเกล้า (๒๕๕๓) ได้สนับสนุนให้ดำเนินการวิจัย ใน ๓๐ จังหวัดทั่วประเทศ และได้มีการบูรณาการงานวิจัย นักการเมืองถิ่นและพฤติกรรมการเลือกตั้ง โดยการนำเอางานวิจัยนักการเมืองถิ่นที่แล้วเสร็จในขณะนั้น จำนวน ๑๓ จังหวัดได้แก่ จังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ จังหวัดบุรีรัมย์ เลย และสุรินทร์ จังหวัดสงขลา สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราชจังหวัดชลบุรี จังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการและปทุมธานีมาบูรณาการเพื่อถอดบทเรียน ภายใต้กรอบแนวคิดภาพรวมของนักการเมืองถิ่นของจังหวัดต่างๆ ตั้งแต่อดีต (พ.ศ. ๒๔๗๕ -ปัจจุบัน) ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของนักการเมืองถิ่นที่ได้รับเลือกและปัจจัยที่ทำให้ได้รับเลือกเช่นบุคลิกส่วนตัว นิสัยใจคอ ภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสาธารณะ พื้นฐานครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจอาชีพก่อนเข้าสู่วงการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นต้น นอกจากนี้เป็นการพิจารณาในประเด็นวิธีการหาเสียงของนักการเมืองถิ่นฐานเสียงและหวัคະແນนของนักการเมืองถิ่นความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองถิ่นในจังหวัดตลอดจนความเปลี่ยนแปลงภาพรวมทางการเมืองในจังหวัด ซึ่งสรุปได้ว่าในเกือบทุกจังหวัดมีลักษณะร่วมกันคือ ที่มาของนักการเมืองในระยะแรก พบว่านักการเมืองถิ่นในอดีตส่วนมากมักจะเป็นผู้มีความรู้ เช่น เป็นครู เป็นผู้ดำรงตำแหน่งข้าราชการหรือเป็นนายความ และมักเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือประชาชนเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป และมักเป็นคนที่มีใฝ่ใฝ่ปากกล้า มีวาทศิลป์ในการพูดเรียกได้ว่าเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล เมื่อผ่านพ้นจากช่วงนักการเมืองถิ่นที่มีความโดดเด่นหรือมีผลงานเป็นรายบุคคลแล้ว นักการเมืองถิ่นในช่วงต่อมาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยส่วนใหญ่มาจากกลุ่มครอบครัวของนักธุรกิจ หรือกลุ่มผู้มีอิทธิพลใน

พื้นที่แทน รวมถึงผู้นำท้องถิ่น มากกว่ากลุ่มข้าราชการเหมือนดังเช่นในอดีต รูปแบบการหาเสียงของนักการเมืองถิ่น โดยรวมแล้วจะเริ่มจากการหาเสียงด้วยการแนะนำตัว สร้างบารมีส่วนตัว การเคาะประตู จุดเปลี่ยนของรูปแบบการหาเสียงจะเริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ เมื่อมีการซื้อเสียงที่เด่นชัด และเป็นต้นแบบขยายไปสู่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ นับจากนั้นการแจกเงินซื้อเสียงก็ยังมีมาจนถึงยุคปัจจุบัน ในประเด็นเรื่องเครือข่ายฐานเสียง กลายรูปแบบจากจากระบบความสัมพันธ์ส่วนตัวกลายเป็นฐานเสียงที่อาศัยหวัคະແນนที่ผูกพันกับระบบการปกครองท้องถิ่น เช่นฐานเสียงระดับ อบต. เทศบาลตลอดจนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะมีหวัคະແນนคอยดูแลอยู่ตลอดเวลา (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓: ๕๙) ประเด็นเรื่องในเรื่องของนโยบายแต่ภายหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เมื่อเริ่มมีพรรคไทยรักไทย และการอาศัยกลยุทธ์ในการชูนโยบายเพื่อหาเสียงเลือกตั้งกับประชาชนเริ่มปรากฏว่า นโยบายหลายๆ นโยบายกลายเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจเลือกนักการเมืองถิ่นด้วย (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓: ๖๐) ในระบบการเมืองไทยมีระบบอุปถัมภ์ที่ส่งผลกระทบต่อเลือกตั้งอย่างมาก ระบบเครือญาติก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบอุปถัมภ์ ในขณะที่เดียวกันระบบอุปถัมภ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือญาติ ทั้งสองระบบนี้สัมพันธ์ใกล้ชิดกันอย่างที่แยกออกจากกันได้ยาก (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓: ๑๓๙) รูปแบบการอุปถัมภ์ ถูกพัฒนาและปรับรูปให้มีประสิทธิผลในแต่ละยุคแต่ละสมัย อาจเป็นการอุปถัมภ์โดยตรงหรือโดยอ้อม เป็นการให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือแม้แต่การจัดทำนโยบายเพื่อประโยชน์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (นโยบายประชานิยม) ก็ตาม ส่วนทรัพย์สินที่ใช้ในเครือข่ายระบบอุปถัมภ์นั้นอาจเป็นของผู้อุปถัมภ์

และกลุ่มผู้สนับสนุนผู้อุปถัมภ์ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินที่ถูกนำมาใช้ในระบอบอุปถัมภ์ได้ หากผู้อุปถัมภ์ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทน และมีเสียงข้างมากได้ร่วมเป็นรัฐบาล (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓: ๑๔๐) ในขณะที่การพิจารณาตัดสินใจเลือก “ผู้แทน” ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่พิจารณาจากบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ควรจะเป็นตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนดน้อยมาก กล่าวคือ เลือกโดยพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ได้รับเป็นการเฉพาะหน้าหรือชั่วคราว ภายใต้อำนาจสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาอย่างยาวนาน (สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๓: ๑๔๑)

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรมีการรวบรวมผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองถิ่นในทุกจังหวัดที่มีข้อมูลจากการวิจัยเพื่อบูรณาการและวิเคราะห์หามาตรการในเชิงกฎหมายในการส่งเสริมให้ประชาชนได้ตระหนักรู้ในสิทธิ เสรีภาพและความสำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการสร้างการพัฒนาการทางการเมืองให้มีความมั่นคงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการมุ่งเน้นในด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง โดยมุ่งเน้นที่นักเรียน นักศึกษาและคนรุ่นใหม่

๒) ส่งเสริมวิถีการเพื่อหาแนวทางป้องกันทั้งด้านกฎหมายและการประชาสัมพันธ์

เพื่อป้องกันการใช้กลยุทธ์การหาเสียงที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม เพื่อปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมสามารถเข้าสู่ระบบการเลือกตั้งและสามารถได้รับเลือกเป็นตัวแทนของประชาชนได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาการเมืองถิ่นและนักการเมืองถิ่นนั้นควรมีการขยายผลไปถึงการศึกษาวิจัย “การเมืองท้องถิ่น” และ “นักการเมืองท้องถิ่น” ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และการประสานผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองถิ่นระดับชาติกับนักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนนักธุรกิจและข้าราชการที่เป็นเครือข่ายอุปถัมภ์กับนักการเมืองถิ่นระดับชาติด้วย เนื่องจากทุกภาคส่วนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก แต่การศึกษาดังกล่าว มีความสลับซับซ้อนมากกว่าเนื่องจากมีปริมาณผู้เกี่ยวข้องมากกว่า และมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษามากกว่า อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องดังกล่าวมีความจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เนื่องด้วยจะเป็นการต่อภาพของการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติที่สมบูรณ์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะอาจนำไปสู่การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบาย ในปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ การปฏิรูปกฎหมาย ตลอดจนการปฏิรูประบบการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งพรรคการเมืองต่างๆ และนักวิชาการจำนวนหนึ่งให้ความสนใจอย่างยิ่งอยู่ในขณะนี้

บรรณานุกรม

- นิยม รัฐอมฤต. (๒๕๕๐). “การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร”. ใน นรนิติ เศรษฐบุตร (บก.). **การเมืองการปกครองไทยในรอบ ๖๐ ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (๒๕๕๐). **พลวัตของการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- พงศธร จักร์แก้ว. (๒๕๓๕). **ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง: ศึกษากรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณพร สินสวัสดิ์. (๒๕๔๘). **ประวัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาไทย**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- เพียงกมล มานะรัตน์. (๒๕๔๗). **การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีของเทศบาลนครเชียงใหม่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สถาบันพระปกเกล้า. (๒๕๕๓). **บูรณาการงานวิจัยนักการเมืองถิ่นและพฤติกรรมทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (๒๕๔๙). **การเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม.
- สมโภชน์ ศรีโกชนสมบูรณ์. (๒๕๓๔). **การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของหัวคะแนน: ศึกษากรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธ์. (๒๕๔๓). **ระบบอุปถัมภ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anek Laothamatas. (1996). ‘A Tale of Two Democracies: Conflicting Perceptions of elections and Democracy in Thailand’, in Taylor RH (ed). **The Politics of Elections in South East Asia**. New York, Cambridge University Press.
- Nishizaki Yoshinori. (2011). **Political Authority and Provincial Identity in Thailand: The Making of Banharn-buri**. Ithaca. NY: Cornell University Press.
- Phongpaichit, P. and Baker, C. (2004). **Thaksin: The Business of Politics in Thailand**. Chiang Mai, Silkwood Books.